Anadolu'da Antik Tıp Uygulamaları, Müzikle Tedavinin Doğuşu ve Asklepion'ların Önemi- Ayas (Aigeai) Örneği*

Doç. Dr. Emine Ceylan Ünal Akbulut

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5108-7386>

Yıldız Teknik Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi, Sahne Sanatları Bölümü, İstanbul – TÜRKİYE

Makale Geçmişi

Geliş: 26.09.2021

Kabul: 28.11.2021

On-line Yayın: 31.12.2021

Anahtar Kelimeler

Anadolu

Tıp

Müzikle Tedavi

Asklepion

Ayas

Araştırma Makalesi

* "COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri" beyanları: Bu çalışma için herhangi bir çıkar çatışması bildirilmemiştir. Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.52743>

Öz

İnsanlığın doğuşundan itibaren özellikle Mezopotamya ve Anadolu'da yaşayan topluluklar, hastalıklarını tedavi etmek amacıyla otlardan, hayvanların çeşitli organlarından ve büyüden faydalanmışlardır. Sümerlerin yazıyı bulunmasıyla birlikte diğer uygarlıklar da etkilenmiştir. Gene Babiller, Asurlar, Hititler bugünkü toplumsal yaşantıların oluşmasında, tıp ve müzik alanında önemli bir tarihsel yere sahiptir. Aynı şekilde Şamanların hasta kişileri çeşitli otları tütsü yaparak tedavi etmesi, ilk tıbbi çalışmalar olarak tarihte yerini almıştır. Şaman davulu büyü ritüellerinde önemli bir yer tutmaktadır. Şurası bir gerçek ki Mezopotamya ve Anadolu'da gerçekleşen tedavi amaçlı girişimler, daha sonra insanların toplu halde tedaviye ihtiyaçlarını doğurmuş ve o günün tedavi merkezleri olan Asklepion'ları inşa etmesini gerektirmiştir. Asklepion'lar, sadece tedavi merkezleri değil aynı zamanda bir tapınma merkezidir. Bu merkezlerde ilaçla tedavinin yanı sıra, müzikle de tedavi uygulandığı ele geçen belgelerle ortaya konulmuştur. Bu nedenle şifalanmak için Asklepion'lara gelen hastalara su sesi dahil çeşitli çalgılar dinleterek programlı bir biçimde tedavi uygulanması bugünün Müzik Terapi ve Müzik Tıbbı olarak adlandırılan yönteminin o zamanlarda başladığının göstergesidir. Bu çalışmanın amacı doğa ve tarihe bağlı kalınarak tarihte müziğin tedavi amaçlı kullanıldığı tıp merkezlerinin ilk olarak Anadolu topraklarında kurulduğunun kanıtını tek bir Asklepion'a (Bergama) ve tek bir medeniyete bağlı (Antik Yunan) kalmadığını aktarmaktır. Sonuç olarak, Anadolu topraklarında Sümerlilerden başlayarak tıp ve müzik tedavi alanında bir sonraki medeniyetlere alt yapı oluşturacak çalışmalar yapıldığı ve kurulan Asklepion'larda Selçuklu ve Osmanlı şifahanelerinin ve hatta günümüzün Müzik Terapi ve Müzik Tıbbı uygulamalarının dünyadaki ilk temellerinin atıldığı ortaya konulmuştur. Adana Yumurtalık ilçesindeki Aigeai Asklepion'unun da dönemindeki aynı amaçla kurulan tapınaklar kadar önem sahibi olduğunun altı çizilmiştir.

Atıf Bilgisi / Reference Information

Ünal Akbulut, E. C. (2021). Anadolu'da Antik Tıp Uygulamaları, Müzikle Tedavinin Doğuşu ve Asklepion'ların Önemi- Ayas (Aigeai) Örneği. *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*, 14(87): 157-170.

Ancient Medicine Practices in Anatolia, Birth of Music Therapy and The Importance of Asclepions – The Example of Aigeai*

Assoc. Prof. Dr. Emine Ceylan Ünal Akbulut

Yildiz Technical University, Faculty of Art and Design, Department of Performing Arts, Istanbul –
TURKEY**Article History**

Submitted: 26.09.2021

Accepted: 28.11.2021

Published Online: 31.12.2021

Keywords

Anatolia

Medicine

Music Therapy

Asclepion

Aigeai

Research Article

* Statements of "COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors": No conflicts of interest were reported for this article. Ethics committee approval is not required for this article.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.52743>**Abstract**

Since the beginning of mankind, especially communities living in Mesopotamia and Anatolia, have used herbs, various internal organs of animals, and spells to cure diseases.. After the Sumerians have invented writing, other cultures also adopted this new technology. Babylonians, Assyrians, Hittites have a significant effect on shaping today's community life. Likewise, Shamans healing sick people by using various herbs as incense have been recorded as the first medical efforts in history. The shamanic drum was crucial for spell rituals. It is a fact that the healing attempts made in Mesopotamia and Anatolia created a big demand for healing and this required building of asclepions, which are healing centers of that day. Asclepions were not only used for healing, but also for worshipping. There is recorded evidence that healing with medication as well as music has been used in these centers. This is why, the fact that the systematic treating of patients who come to asclepions with various musical instruments, including the sound of water, is an indicator that the methods we today call Music Therapy and Music Medicine have started back then. This study is explaining, by staying true to the nature and history, that the use of music as a healing method in the history wasn't limited to one asclepion (Pergamon) or one civilization (Ancient Greek). As a result, it is set forth that studies were made on medicine and musical healing in Anatolia, beginning with Sumerians, which set up a base for later civilizations; and the foundations of Seljuk and Ottoman healing centers, even today's Music Therapy and Music Medicine practices, were laid in Asclepions. It is underlined that the Aigeai Asklepieion in Yumurtalık, Adana possesses equal importance as the other sanctuaries built for the same purpose at that era.

GİRİŞ

Ölümü kendinden uzaklaştırmak için çabalayan insanoğlu, herhangi bir hastalık karşısında çözüm arayışına girmiştir. Bu arayış, o çağın insanını tedavi için doğada neyi buluyorsa ilaç yapmaya, alet olarak neyi bulduysa kullanmaya yöneltmiştir. Basit tıp anlamında büyücülük, oldukça önemli bir yer teşkil etmektedir. Bununla birlikte büyücü rahipler, (o zamanın hekimleri) tüm uygarlıklarda önemli bir insan muamelesi görmekteydiler. Çünkü tanrıları kızdırmamak adına insanlar ve tanrılar arasındaki bağlantıyı onlar kurardı. Elbette bunları yaparken hastalığın iyileştirici tanrı tarafından bertaraf edilmesi ve hastayı tekrar sağlığına kavuşturması için çeşitli dualar, ritüeller, büyüler yapılmıştır. Adaklar adanırken özellikle kullanılan müzik aleti davul önemli yer tutmaktadır. Bitkilerin ilaç olarak kullanımı ve müzikle tedavinin ilk kez kullanımı kayıt altına Mezopotamya (Horden, 2016: 43) topraklarında alınmıştır. Şamanlardan başlayarak medeniyetlere doğru ulaşılan çağlarda Sümerler, Babiller, Asurlar, Hititler hem tıp hem müziği kullanarak hastaları şifalandırmanın yollarını hep aramışlardır. Tıbbi ilaçların ilk kullanımı genelde Batı kaynaklı kitaplarda yaygın bir şekilde aktarıldığı gibi Antik Yunan'dan ziyade Mezopotamya ve Mısır'da başlamış, Anadolu'da gelişmiştir. Sonrasında ilk hastaneler olarak adlandırılan tapınaklar kurulmuş, bu tapınaklarda müzikle birlikte alternatif tedavi kürleri uygulanmaya başlanmıştır. Asklepion adı verilen bu merkezler yüzlerce açılacak kadar popüler olmuş, Anadolu'da kazılarla ortaya çıkarılmış Bergama döneminin en rağbet gören şifahanesi olmuştur. Anadolu'da ilk akla gelen Asklepion Bergama (Pergamon) hakkında bilgileri ve hastalara uygulanan genellikle telkin, fizyoterapi ve müzik terapi tedavi yöntemlerini M.S. 11. yy. ortalarında burada 13 yıl kalmış olan hatip Aelius Aristedis'in yazıtları sayesinde öğrenebilmekteyiz. Burada "*Satyros* ve "*Galenius*" gibi dünyanın ilk büyük hekimleri hocalık yapmıştır. Ayrıca M.Ö. 4. yy.'da Flavius, Calos, Cladius ve Hermokrates gibi pek çok ünlü hekim Bergama Asklepion'da çalışmıştır. Hellenistik dönemde gelişmiş ve en parlak çağını Roma Dönemi'nde yaşadığı arkeolojik kazılardaki bulgularla saptanmıştır. Kapısında iki önemli yazı yazılmıştır: "*Ölümün girmesi yasaktır*" ve "*Vasiyetnamelerin açılmadığı yer*" (Altınölçek, 2016: 34-35).

Bir Asklepion daha var ki varlığını ancak sikkelerden ve bazı yazıtlardan öğrenilmektedir. Bu çalışmanın bir diğer amacı Aigeai (Ayas), Adana Çukurova-Yumurtalık ilçesinde toprak altında yok olmuş hiç bulunamayacak sanılan tapınağın Asklepion'un gün ışığına çıkarılması için araştırmacılara çağrı yapmaktır.

1. Kavramsal Çerçeve

Anadolu'daki antik tıp çalışmaları ve müzikle sağlıtım uygulamaları hakkında bilgi sahibi olmak için ritüeller hakkında bilgi sahibi olmak gerekmektedir. Bu nedenle, Şamanizm ve kullanılan davul, Paganizm kısa olarak açıklanmıştır. Topraklarımızdaki kadim tıp uygulamaları ve müziğin tedavi amaçlı kullanımının yaygın olarak hayata geçirildiği önemli medeniyetlerden Sümerler, Babiller, Asurlar, Hititler hakkında ilgili kaynaklardan elde edilen veriler aşağıda özet olarak aktarılmıştır. Selçuklu ve Osmanlı İmparatorluğunda şifahanelerde sistemli bir şekilde yapılan müzikle tedavi çalışmalarının ilk olarak Asklepion'larda uygulamaya konduğu birçok kaynakta yazmaktadır. Asklepion'ların açılışı ve bu önemli merkezlerde yapılan çok çeşitli tedavi yöntemlerine genel bakış sunulmuştur. Özellikle Bergama Asklepion'unun hali hazırda gezilebilir olması bu anlamda önem arz etmektedir.

1.1.Şamanizm

Şamanizm, kişi ya da toplum yararına kullanılmak üzere yapılan çeşitli dinsel büyüsel pratiklerdir. Şamanlar bu pratikleri gerçekleştirmek için doğa ve doğaüstü varlıklar ile iletişime geçerek onların güçlerine sahip olurlar (Çoruhlu, 2000: 15). Şamanizm felsefesinde diğer dinlerde olduğu gibi tanrısal kavramların ve kuralların olmayışından ya da doğrudan tanrısallıkla bağlantılı olmadığından

din olarak tanımlanmayabilir.

Şamanizm ruhun iyileştirilmesine yönelik toplumsal uygulamadır. Genel olarak bir ruhani birliktelik olup bunu yapan kişi de lider olarak tanımlanmaktadır (Bozdemir ve Özçelik, 2019: 104). Anaerkil bir anlayışa bir bölümüyle sahip şamanlar için kadın şamanlar önemli bir yere sahiptir. Üstelik bu uygulamanın aslında kadınlara özel bir yaratıcılık olduğuna dair izler bulunmaktadır ve böylelikle "kadın" kavramını yüceltmektedir (Hassan, 2011: 55).

1.1.2.Şamanizm'de Davul'un Önemi

Törenlerde davulun çalınmasıyla Şamanın bilinç oluşumunda farklılıklar meydana gelir. Ritmik ve düzenli duyulan bas seslerin etkisiyle Şaman dans eder ve kendinden geçer. Açık bilinç yapısının kalkmasıyla görüntüler algılamaya başlar. İyileştirmek istediği ruhla bağlantı kurar ve onu taklit eder. Ruha erişebilmek için güçlü bir hayvanın kılığına girdiği de olur. Müzik aracılığıyla grup içerisindeki psikozları gidermeyi amaçladığı gibi, topluma şans getirmeyi ve ruhlar dünyasını düzene sokmayı da çalışır. Ritüellerde davul eşliğinde çalınan müziğin tekrarlayan ritmik ve melodik yapısı şamanın transa geçmesine yardımcı olur (Bozdemir ve Özçelik, 2019: 105) (Resim1).

Şamanların ritüellerdeki dansları ve beden salınımları yoğun duygularının sonucu ortaya çıkmış ve çoğu uygarlıklarda da benzer törenler görülmüştür. Davulun rehberliğinde şamanlar gibi rahipler de tanrılara beden hareketleri ile ulaşmaya çalışmışlardır. Tüm bu dualar sadece davul eşliğinde değil flütünde kullanıldığı şarkılarla toplum ve ruhlar arasında bağlantı kurulduğu düşünülmektedir. Zamanla davulun "kut" u gittikçe, kasnak sabit kalmak koşuluğu ile yeni deri girilirdi. Şaman davulunun bir başkası tarafından çalınması söz konusu değilken, dokunulmasının bile ruhsal enerjiyi bozacağına inanılıyordu. Şaman dışında davulu bir başkasının ellemesi o kişide kötülüklere sebebiyet vereceği nedeniyle engellenmiştir. Mutlaka yedek davulları bulunmaktadır. Davulların yıpranan derisi değiştirilir. Şaman öldüğünde ise davulu yok edilir (Hoppal, 2010: 91) (Resim 2).

1.2.Paganizm

"Pagan" terimi günümüzün dini disiplinlerine göre şöyle açıklanmaktadır. Puta tapan putperest toplulukların tanrıların görünüşlerini simgeleyen şekillere tapınmasının da Paganizm kavramı olduğu bilinmektedir. Doğaya olan tapınma ve animizm, çok tanrıcılık ve atalar kültü ile yakından ilişkili olup pagan teriminin geleneksel puta tapıcılığı ile ilgilidir. Bu pagan gelenekleri içerisinde Babil, Asur, Mezopotamya, Eski Mısır, İran ve çoğu Ortadoğu dini ritüelleri de sayılmaktadır. Hatta Hinduizm ve Tibet Budizmi de aynı inanç geleneğinde değerlendirilmektedir (Gündüz, 2005: 9). Sümerlilerde ana tanrıça inancı milattan önce dört binlerin ortalarında bugünkü Irak içerisinde bulunan Aşağı Mezopotamya'da varlığını sürdürmekteydi. Bu inanç sistemi ve ritüelleri yerini politeist ya da çok tanrılı inanca bırakmıştır. Bu medeniyette önem taşıyan ritüellerde büyük tanrı ve tanrıçanın etrafındaki birden çok mitolojik varlık ve gene tanrı ve tanrıçalar yer almaktadır (Kölemanoglu, 2001: 85).

1.3. Sümerler'de Tıp

İki yüzyıldır yapılan arkeolojik kazılarda tıp alanında Sümerlere ait 4500 yıl öncesinden kalma ilk yazılı tabletler bulunmuştur (Resim 3). Bu tabletlerde hastalık, doktorlar ve ilaçlara dair birçok belge bulunmuştur. Asurbanipal kitaplığında bulunan belgelerde Akad dili kullanıldığı halde tıp terimlerinin Sümerce yazıldığı görülmüştür. Bu durum ya kendileri tarafından ya da onlardan ilham alınarak yazıldığına göstergesidir. Aynı ilkel topluluklardaki gibi hastalıkların da bedene cinler gibi gözle görülmeyen varlıklar nedeniyle olduğuna dair inanç vardı. Hastayı bu durumdan kurtarmak için doğal ilaçlar yapıldığı gibi büyü de yapılmıştır (www.academia.edu/31666031/MEZOPOTAMYADA_TIP_VE_UYGULANI%C5%9E2021, 2021).

Tedavi merkezlerinin kökeni ilk çağlarda Sümerlere kadar uzanmaktadır. Öyle ki bilinen en

eski sağlık merkezlerini sıcak su kaynaklarının olduğu yerlere inşa etmişlerdir (Tökü, 2017: 7).

Bilgelik ve su tanrısı Enki, büyüünün koruyucusu idi ve inanışa göre ilk yazıyı yazandır. Ruhların kontrolünü sağlama, öteki dünyaya gitmeyi, tanrıların gizini bilme yanında Enki cisme ad koyan, belagat ustası, güzel sanatların koruyucusu ve insanların yardımcısıdır. Abzu olarak ifade edilen dipsiz kozmik bir suyun içindeki köşkünde oturan Enzi me olarak adlandırılan Sümer'in evrensel yasalarını korur.(Çığ, 2014: 209-210). Dünyada tıba dair en eski kaynak üzerinde ismi yazmayan Sümerli bir hekim tarafından öğrencileri ve diğer hekimler için yazdığı tablette ortaya çıkarılmıştır. İnsanlık tarihinin en eski tıp "El Kitabı" bu tablet olmuştur. Mezopotamya'daki ilim dili sonraki yıllarda da Sümerce olmuştur. Tablet, Martin Levey ve Samuel Kramer adlı kimyagerlerce tamamen bitki, hayvan ve mineral alt yapılı ilk ilaçların olduğu formüller kitabı olarak çözümlenmiştir. Bugün tablet Philadelphia Üniversitesi Müzesinde sergilenmektedir. Bu kitap ritüellerden ve doğaüstü içeriklerden uzak rasyonel bilgileri içermektedir (www.academia.edu/31666031/MEZOPOTAMYADA_TIP_VE_UYGULANI%C5%9EI2021, 2021).

1.3.1. Sümerler'de Müzik

Sümerlerde tıp alanında bilimsel en yakın çalışmalar yapılmış ve uygulanmıştır. Hastaya hastalığın çeşidine göre, müzikli ritüeller de yaptıkları bilinmektedir. Bu uygulamaları büyücü kâhinlerin ya da rahipler Sümer tapınaklarında dinsel yakarılarla gerçekleştiriyordu. Yakarılarla gelişen şiirsel sözler ritüellerle dinsel şarkılara dönüşmekteydi.

M.Ö. 2000 yılı dolaylarında, Sümer dualarının rahip ve koronun karşılıklı söylediği "responce" ve iki koronun değişmeli olarak söylediği "antiphone" biçimleriyle yapıldığı bilinmektedir. Dualardaki ilkel ezgilere Sümerler "Sır" diyorlardı. Solo ses ve koroya eşlik eden kamış kavallara "Sem" dendiği için, dinsel şarkılara da "ersamma" adını vermişlerdi. (Say, 1995: 35).

Sümer flütü, (Resim 4) davul ve lir bu enstrümanların arasında en önemli müzik aletleridir. Balaggu ve Lilissu gibi müzik aletleriyle ilahiler okuyup belirli zamanlarda ayinlerde kurban sunma Kaluların işiydi. *Kalu*, Sümerlerde sanatkar olup, öfkelenen tanrıları sakinleştirmek için yalvaran ve ilahiler okuyan rahiplere verilen isimdi. Kâhinler, sihirbazlar ve ilahicilerden oluşan din adamı topluluğuna Sümerler *Maşmaş*, Akadlar işe *Âşipu* diyordu (Sayın, 2019: 16)

Mezopotamya'da dinle ilgisi olmayan kişilerin hastalıkları tedavi ettiğine dair net bilgi yoktur. Ancak rahiplerle ilgili bilgiler mevcuttur. Cerrahlık konusunda da ilk bilgiler Hammurabi Kanunlarında görülmüştür. Hastalıklar kâhinler veya büyücüler sınıfı olarak adlandırılan rahip grupları tarafından tedavi edilmekte idi. *Bârû* kâhin, *Aşipu* büyücü, efsuncu, üfürükçü olarak adlandırılan gruplardı. *Bârû*'lar ileriye görme yetenekleri ile hastalığı tanımlardı. *Aşipu* 'lar ise çare bulunamadığında ayin yolu ile iyileştirme yoluna giderlerdi. Özellikle "kötü ruh"ların sebep olduğu durumlarda tedavi için hastalar götürülürlerdi (Sayılı, 1991: 414). *Aşipu*'lar, hasta kişinin yeniden sağlığa kavuşması için mutlaka müzikli ayinler yaparlardı. Ancak öncelikle tanrıları memnun etmek için kurban adakları yapmaları gerekiyordu.

1.4. Babilliler'de Tıp

Babil'de birçok Tanrı tıp alanında şifalandırıcı öneme sahipti. Marduk en önemlilerinden olup Asur'un tıp Tanrısı Nabu idi. Bunların yanında Tanrılar Ea, Gula, Nimutra, İhtar'ın iyileştirici güçleri olduğu inanılırdı. Ay ışığında bazı bitkiler Tanrı Sin'in yetiştirdiği düşünülerek toplanıp, gene ay ışığında saklanırdı. Bu dönemde kemiklerin yerleştirilerek kırık tedavisi yapıldığı ve tutkal çekmiş bandajlarla kaplandığına dair düşünceler mevcuttur. Hammurabi Kanun Stelinde hekimlik cerrahlıktan üst seviyede görülmektedir. Cezanın uygulandığına dair yazı yoksa da mesleğini kötüye kullanacak cerrahların Kısasa Kısas kanun maddesi uyarınca ellerinin kesileceğine dair bilgiler bulunmaktadır. Ayrıca stele kötülüğü dokunacak insanlara iyileşemeyecekleri hastalığa yakalanmaları için beddua Hammurabi Kanunundayeralmaktadır. (www.academia.edu/31666031/MEZOPOTAMYADA_TIP_VE_U

[YGULANI%C5%9EI2021](#), 2021).

1.4.1. Babilliler'de Müzik

Yalnızca Mezopotamya'ya özgü bir *çingırak* tipi, küre biçimine sahiptir ve ilk kez Eski Babil Çağı'nda belgelenmiştir. *Çingırakların* kötü ruhları uzaklaştırmak amacıyla rahipler tarafından kullanılan enstrümanlar olabilecekleri de düşünülmektedir (Sayın, 2019: 33). (Resim 6)

1.5. Asurlular'da Tıp

Asurlular döneminde büyücülerin tıp alanında yaptıkları çalışmalar nedeniyle yüksek mevkilere geldikleri bunun yanında aynı şehir ve krallara verilen Tanrı isimlerinin Urad-Gula da olduğu gibi bir saray büyücüsüne verildiğinin pek görülmediği o zamanki kayıtlara geçmiştir. Bir doğa üstü varlık olan Tıp Tanrısı Gula'dan ismini alan büyücü, saray doktoru *Marduk-shakin-shumi*'nin kralın hükümdarlığı esnasında Asurbanipal'in annesi olan eşini M.Ö. 672 yılında kaybetme üzüntüsü nedeniyle mevsimsel hastalığının tekrarlamasını teyit etmesiyle dini tören ve merasimler düzenlemiştir. Tıpla ilgili tüm yazışmalar kral *Esarhaddon* ve başkâtibi *Issar-shumu-eresh* arasında olmuştur. Bu belgeler Asurluların tıp uygulamaları hakkında bilgi sahibi olmamızı sağlamaktadır ([www.academia.edu/31666031/MEZOPOTAMYADA_TIP_VE_UGULANI%C5%9EI2021](#), 2021).

1.5.1. Asurlular'da Müzik

O zamanın ilkel koşullarında Anadolu insanının, günler ve belki de haftalarca zaman harcayarak ürettikleri enstrümanların, büyük olasılıkla onların yaşamının önemli bir alanında, bir tapınma sırasında ya da hastanın iyileşmesi için yakarıda bulunduklarında kullanıldığını göstermektedir. İşte bu noktada, istediklerini gerçekleştirebilmek ve başarılı bir yaşamı yakalayabilmek için müziği kullandığı düşünülmektedir. Eski Tunç Çağı'nda ilk kez görülen *Sistrum*, madenden yapılmış bir çerçeve içine birbirine paralel olarak yerleştirilen çubuklara geçirilen küçük yuvarlak zillerin, yatay doğrultuda hareket ettirilmesiyle ses vermektedir (Sayın, 2019: 47). (Resim 7)

1.6. Hititler'de Tıp

Hititlerce büyüün şifa amacıyla kullanıldığı tabletlerde yazmaktadır. Anadolu halkından ve Mezopotamya'dan aldıkları bilgileri dini ritüellerle kullanıp tedavi gerçekleştirmektedirler (Taylan, 2017: 82).

M.Ö.14. ve 13. yüzyıllarda Hitit İmparatorluk Çağında Hitit Tıbbı gelişmelere ayak uyduramamıştır. Bunun yanında Babil ve Mısır'daki tıbbi gelişmeler çok daha iyidir. Homeros destanlarında dahi Mısır tıbbının kendi bereketli topraklarındaki şifalı bitkilerle M.Ö. III. binyılda nasıl geliştiği yazılmıştır. O zamanlar doktorlar aynı zamanda kâtiplikle ilişkili idiler. Hititlerde Mitannamuwa hem çok sayıda dil bilen bir baş kâtip hem de doktordu. Aynı zamanda devlet adamlığı da yapmış III.Hattuşilli'yi ufaklığında yaşadığı bir hastalıktan kurtarmıştır. Hattuşa'ya çoğunluğu büyü uzmanı tıpla uğraşan doktorlar hanedan mensuplarının tedavisi için başka ülkelerden getirtilmişlerdir. Ülkenin Kralının iyileştirilmesi için kullanılacak ilaçlar için fala dahi başvuruluyordu. Doktorlar en iyi ilaçları şifalı otları bularak tedavi uygularken gerekli durumlarda büyü yöntemlerine gereksinim duyuluyordu. Bu Hattuşa'daki Babil etkisi idi. Hititçe'ye tercüme edilmiş metinlerle beraber Akad dilinde yazılmış olanlar da vardı. Yeni Asurca metinler Asurbanipal kütüphanesinde bulunmakta idi. Bunlar Babil tıbbının Hattuşa'da ele geçen Orta Babil dönemine ait en eski kaynaklardı. Hitit arşivlerinde doğum ve jinekolojik hastalıklarla ilgili yaygın düzeyde metinler bulunmakta idi. Hastalıkta en çok uyguladıkları yöntem hasta insanları karantinaya almak şeklinde olmuştur. Eski Anadolu folklorunda derlenen tıp ve büyü, günümüzde Hitit Tıbbı olarak ta bilinmektedir. Onlar da Mezopotamya ve Mısır tıbbından aktarılan bilgilerle derlemelerini yapmışlardır (Girginer, 2016: 22-34).

1.6.1. Hititler'de Müzik

Hitit davulu, çeşitli çingıraklar, *Sistrum* ve küçük Lir, (Resim 8-11) rahiplerin bir ses uyumu içerisinde söylediği dualarda kullanılan enstrümanlar idi. Hititler bu enstrümanları hem iyileşme

amacıyla yapılan büyülerde hem de hastaları tedavide kullanıyorlardı.

Şaman ayinlerini akla getiren törenlerle müziğin iyileştirici gücünü 4.000 yıl önce de düşünmüşlerdir. Tedavi üzerine yazılan metinlerde hekimin davula vurarak çalıp, şarkı söylediği bize bu durumu ispatlamaktadır. Müziğin etkisinin farkında olan Hitit kralları, müttefikine “*müziğin (zilin) sesine kapılarak sözünden dönmemesini*” tembihlemektedir. (Şahin, 2020: 258)

Bir mitolojik anlatıya göre vurmalı çalgılar tef ve zil, Tanrıça İştar’ın yardımcıları Ninatta ve Kulitta tarafından çalınmakta, kendisi de şarkı söyleyerek canavarı etkilemeye çalışmaktadır.

Hititlerde tapınaklarda çok sayıda müzisyen çalışmakta idi. Cenaze törenlerinde ölünün ruhu için ağıtçı kadınlar ve müzisyenler yas sürecine eşlik etmekteydiler. “*Hattuša’da büyük bir olay olursa, kral ya da kraliçe tanrı olursa (ölürse); yaşlı genç herkes kamışları [bir çeşit flüt olabilir] ellerine alır ve ağıt yakmaya başlar.*” Uzun süreli cenaze töreninde belirli günlerde bağlama çalınmakta, şarkıcılar bir lir eşliğinde ölünün ruhu için müzik yapmaktaydılar. Böylelikle dini ritüeller ve büyüler sırasında tanrılara ulaşmak ve desteklerini almak için kullanılan müzik, sağaltım amaçlı da kullanılmıştır (www.zdergisi.istanbul/makale/hititlerde-muzik-332, 2020)

1.7. Asklepios

Sağlık Tanrısı Asklepios antik dünyada tıbbın inançla ilişkisinden bahsedildiğinde karşımıza çıkan ilk isimdir. Dertle deva olan şifacı tanrı Apollon’dan babasıdır. Teselya kralının kızı olan Koronis annesidir. Koronis’in kendi çocuğunu taşıdığı halde bir başkası ile evleneceği haberini alan Apollon kadını diri diri yakar. Ancak oğlunun ölmesini istemez ve Koronis’in karnından çocuğunu çıkarır. Onu at adam Khiron’a (Ciron) eğitmesi için teslim eder. Yaralı şifacı Khiron Asklepios’a hekimliğin ve cerrahliğin tüm bilgilerini aktarır. Öldüğü zaman Medusa’nın kanını Tanrıça Athena toplar ve Asklepios’a verir. Medusa’nın sol tarafındaki şifalı kanla ölmüş insanları diriltecek hünere sahip olur. Zeus bu durumdan öfkelenir ilahi düzeninin bozulmaması için yıldırımlarıyla onu öldürür. Apollon ise intikam için Zeus’a yıldırımları bağışlayan Kyklopları öldürmüştür. Zeus ise Apollon’u sakinleştirmek için Asklepios’u sağlığın ve şifanın temsilcisi Yılanlı takımyıldızı şeklinde göklere yerleştirmiştir. Önceleri bir ölümlü olan Asklepios ölümünden sonra insanlara rüya ve vizyonlarda görünerek şifa veren yarı-tanrı konumuna getirilmiştir (Uysal, 2016: 197). (Resim 12)

1.7.1. Ölümün Girmedığı ve Vasiyetnamelerin Açılmadığı Yer, Asklepion’lar

Asklepion Eski Yunan ve Roma’da Hekimlik Tanrısı Asklepios’a adanan tapınağa ve başka yapılar grubuna verilen ad (Bakırcıoğlu, 2012: 258). İçerisinde tapınaklar, sunak ve sağaltım birimleri olan Asklepionlar Asklepios’un evi anlamındadır. Hem tıp okulu hem de hastanedir. İnsanların fiziksel ve ruhsal olarak rahatlamak için gittiği merkezlerdi (Helvacıoğlu, 2021: 24,30-31).

İnsanoğlu ölümünden uzaklaşabilmek için her hastalığında tekrar iyileşebilmenin yollarını aramıştır. Böylelikle Tıbbın ilk aşamaları hastalıklardan kurtulmak adına yapılan sağaltımlarla gerçekleşmiştir. Hekimler, hastalanmadıkça ölümü düşünmeyen insan için bir çare olmuştur. Antik dünyada dinin tıpla ilişkisi iç içe bir bağda gelişmiştir. Tanrılar, Tanrıçalar da sağlık ve ölümle ilişkili duruma getirilmiştir (Tahberer, 2016: 71).

1.7.1.1. Asklepion’ların Kuruluş Amaçları

İlk ortaya çıktığı yer olan Yunanistan’da Trikala, Epidauros, Korinthos, Atina ve Kos, İtalya’da Kroton ve Anadolu’da Pergamon ve Aigeai (şimdiki Adana’nın Yumurtalık ilçesi) antik dünyadan yüzlercesi içerisinde en bilinen Asklepion’lardır. O dönemin insanları adını Sağlık Tanrısı Asklepios’dan alan Asklepion’larda şifa aramıştır. Hekimlerin eylem alanı tapınaklar tedavi amaçlı kullanılmalarının yanı sıra ibadet yeri ve kütüphane olarak ta kullanılmaktaydı. Asklepion’lara ölümün girememesinin nedeni ölümcül hastalık taşıyanların kabul edilmemesiydi. Hastalıkları iyileştirmek üzere tedavi yapan rahip-hekimlere Asklepiades denilmekteydi. Tapınaklar içerisinde aktif olarak kullanılan uyku odaları, hamam ve tedavi odaları bulunmaktaydı. Bunu yanında amfi tiyatro, spor

sahaları, gezinti yerleri de düşünülmüştü. Tapınaklarda ameliyat dışında psikolojik tedavilerden de yararlandığı bilinmektedir. (Gerçek, 2016: 37).

1.7.1.1.1. İyileştirme Yöntemleri

Hastaların ruhsal sağlığının, bedensel sağlıklarının önüne geçtiği Asklepion'larda SPA: salus per aqua (sudan gelen sağlık), klimaterapi (iklim tedavisi), aquaterapi (su tedavisi), diyet tedavisi, aromaterapi (bitkilerle ve kokularla tedavi), hipnoterapi (uyku terapisi), psikoterapi, müzikoterapi ve istirahat önerilmekte idi (Tuna ve Özer, 2015: 68).

Diğer bir kaynakta uygulanmış tedavi ve terapiler şöyle sıralanmıştır: Kan alma (hacamat), diyet kürleri, lavman, uyku odalarında uyutma, telkin tedavi, çamur banyoları, masaj, şifa otlarla tedavi, güneşlenme terapileri, egzersiz ve müzik (Helvacıoğlu, 2021: 33).

Zihin sağlığı yönünden rahatlama hissi duyguların boşalmasıyla oluşmaktadır. Bu durum bir süreç içerisinde genelde müzik ve drama gösterileri aracılığı ile gerçekleşiyordu. Asklepion'larda, ruhsal hastalıkları olan çocuklara müzik kürü uygulanmış olduğu söylenmektedir (Sayın, 2019: 187).

1.8. Bergama Asklepionu

Yunanistan, Batı Anadolu ve Ege Adaları'nda bulunan iki yüz kadar asklepion tapınağı, tedâvi merkezleri olarak insanlara hizmet vermekteydi. Genellikle güneşli ve havadar olan, akarsular civarında yer alan bu merkezlerde hastalar, yeraltındaki karanlık dehlizlerde tavandaki deliklerden gelen müzik ve su sesleriyle, aynı zamanda rahiplerin vaaz ve nasihatlarıyla tedâvi edilmeye çalışılırdı (Turabi, 2015: 18)

Bergama Asklepion'undan Sultan II. Bayezid Külliyesi Darüşşifası'na kadar sahip olduğumuz değerlerimiz, yaşadığımız topraklardaki tedavi edici sağlık uygulamalarında geçmişten beri müziğe verilen önemin görkemli tanıkları olarak yanı başımızda durmaktadır (Torun, 2016: 2)

Bugün günümüze ulaşan 200 civarında Asklepion bilinmektedir. M.Ö. 6.yüzyıldan 8-10 yıl sonrasına kadar Asklepion'lar inşa edilmiştir. Bunlardan çoğu sadece tapınak olarak kullanılmıştır. Ülkemizdeki Bergama (Pergamon), Kos ve Epidauros ise kazıları yapılmış bilenen tam teşekküllü şifahanelerdir (Uzel ve Tahberer, 2005: 9).

Ünlü Romalı hekim Asclepiades, Bergama Asklepion'unda psikolojik rahatsızlığı olan hastaları flüt, sağırları da trompetle tedavi etmeye çalışmıştır (Çoban, 2020: 33). Örneğin akıl hastalarını at kemiklerinden veya içi boşaltılmış helabora (bir çeşit bitki) sapından yapılmış aletlerle çalarak tedavi ediyorlardı. Özellikle Frig modlarını kullanıyorlardı (Tuna, Özer, 2015: 71).

2. Yöntem

Bu çalışmada veriler makale konusuna dair yazılı kaynakların taranması yolu ile toplanmıştır. Bu kaynaklar, tezler, kitaplar ve makalelerdir. Dolayısı ile Betimsel Yöntem uygulanmıştır.

3. Bulgular

Çalışmanın amacı müzikle tedavinin uygulandığı bilenen ülkemizde kalıntıları halen ayakta olan Bergama Asklepionu dışında başka bir Asklepion'un varlığının ortaya çıkarılmasıdır. Diğer bir amacı da dünyada müzikle tedavinin kullanıldığı ilk medeniyetlerin Anadolu'da Antik Yunan öncesi medeniyetlerde başladığının altının çizilmesidir.

3.1. Anadolu'da Keşfedilmemiş Bir Asklepion : Aigeai (Ayas)

Makedonyalı Büyük İskender tarafından kurulduğu iddia edilen Aigeai, İskenderun körfezini kontrol edecek bir noktada idi. M.Ö. 16. Yüzyılda Hitit metinlerinden anlaşıldığı üzere Aigeai, Khalaka diğer adıyla Kilikya'nın Ovalık yani Kilikia Pedias bölgesinin içinde idi (Eti, 2006: 2).

Kaldar (2008), Adana İli Yumurtalık İlçesi Halk Kültürü ve Edebiyatı Üzerine Bir İnceleme isimli Yüksek Lisans tezinde, Ayas'ta Asklepion adında dinsel ve sağlık hizmetlerinin yürütüldüğü bir tapınak olduğu yazmaktadır. Bugünkü Adana'nın Yumurtalık ilçesinde olan Ayas (Aigeai), sağlık tanrısı Asklepios kültü ile ünlü idi. Gerek inanç, gerek tedavi amaçlı pek çok insan burayı ziyaret etmekte idi (Akt:Kılınç, 2012: 31). Bugün Ayas olarak anılan Aigeai, adını kentin içinden geçen Ayas deresinden almaktadır.

Ayas isminin nereden geldiğine dair görüşler Buyruk'un (2012) Adana Ayas (Yumurtalık)Kalesinde Devşirme (Şipolien) Malzeme Kullanımı isimli makalesinde şöyle sıralanmıştır:

Yumurtalık; Ayas, Aigaea, Aigaiai, Layazzo isimleri ile de bilinmektedir. Yumurtalık için; Strabon Aigaia, Marko Polo Layas, Langlois; Lajazzo, Aiazza, Lagiazza, Laias, Aias, Leyas, Layas derken, Alishan Laiaza demektedir. Hellenkemper ise Yumurtalık'ın tarihsel isimlerini Aigaiai, Aegae, Aegaeae, Aigai, Agiasi, Ayas, Aias, Laiazza, Avax, Laiacium, La Giazza, Laias, Yatia olarak sıralamaktadır. Bilge Umar'a göre bu isim zaman içerisinde Türkçe fonetiğe uygun hale getirilerek Ayas halini almıştır (2012: 100)

Antik zamanda kent kıyıya yakın korunaklı doğal bir limanın hemen gerisinde iki büyük tepe üzerinde kurulmuştu. Aigeai, kelime anlamı ile ilgili birkaç fikir bulunmaktadır. İlki, Yunanca bir isim olan keçi kelimesinden türemiş olduğudur(Demir,2016:1).Bir diğeri de Sağlık Tanrıçası Hygieia (Hijyen)'nın adından Aegeia olarak türetildiğidir (Kaldar, 2008: 9).

M.S.3.yüzyılda kentte Aslepios kültü imparatorun varisini Roma'ya ilan ettiği yer olarak tahta geçme politikası anlayışında merkezi bir rol oynamıştır. Roma İmparatorluğu döneminde, Doğu Kilik liman kenti Aigeai, Epidaurus, Kos ve Pergamon ile birlikte şifalı Asklepios tanrısı için en önemli hac yerlerinden biriydi (Ziegler, 2003: 205)

M.Ö. 2. yüzyıldan M. S. 3. yüzyıla kadar bu şehirde sikke basılmıştır. Ancak kent ve tapınak M.S.2.yüzyılda Roma dünyasındaki şöhretine kavuşmamıştı. Antoninus Pius Döneminde Asklepios ve Hygieia kültüne en erken kanıt niteliğindedir. Asklepios ve Hygieia'nın Aigeai'daki kültleri MS 3. Yüzyılda en aktif dönemini geçirmiştir şöyle ki kentte faydalı çalışmalar yapan ve övgü alan politikaları ile imparator ve yakınları sağlık tanrısı ile aynı değerde tutulmuşlardır (Demir, 2016: 6). Özellikle Roma döneminin başlangıcından itibaren şifa tanrısı inancı en önemli sikke konusu olarak dikkat çekmektedir. Antik sikkelerde Aslepiion'un kızı Hygieia ve oğlu Telesphoros dışındaki çocukları resmedilmemişti. Hygieia çocuklarının arasında en onurlusudur ve yer altı sikkelerinde yılan şeklinde tasvir edilmiştir.

Asklepios konulu en erken sikkelerden birisi Domitian (M. S. 81 - 96) dönemde basılmıştır. Hadrian (M.S. 117 - 138) adına basılan bir dizi gümüş sikkenin arka yüz konusu da Asklepios ve Hygieia büstleri olmuştur. Asklepios tapınımla ilgili ilginç tasvirlerden birisi Marcus Aurelius (M.S. 139 - 161) adına basılan bir sikkenin arka yüzünde görülür: Pergamonda Omphalos'a dolanan yılan, bu sikkede bir yumurtaya dolanırken tasvir edilmiş Yumurta simgesinin kullanımı tesadüfi değildir. Antik şehrin kurulu olduğu sahiller bugün de deniz kaplumbağalarının yumurtalarını bıraktığı bir yer olarak bilinir ve o nedenle modern kasaba "Yumurtalık" olarak anılmaktadır(Gerçek, 2016: 40-41).

Hem ön hem arka yüzde Asklepios'un yılanlı asası ile resmedildiği gümüş alaşımli sikkeler M.S. 198 – 217 yıllarında Caracalla döneminde basılmıştır (Gerçek, 2016: 41). Bu sikkeler ile kendisinin Aigeai kentini ve Asklepios Tapınağı'nı ziyaret ettiği, Asklepieion'da hastalığından kurtulduğu anlaşılmaktadır (Demir, 2016: 6) Aigeai Asklepieion'u hakkında bilgi edinmek İmparator Gallienus (M. S. 253 - 268) döneminden sonra pek mümkün olmadı. Bunu nedeni sikke basımı durdurulmasıdır. I. Constantinus (M.S.306-337) un Hristiyanlığı kabul etmesiyle Pagan tapınakları yıkılmaya başlanmıştır. Yıkılmayanlar ise ya tahrip edilmiş ya da kiliseye çevrilmişlerdir. Eusebios ve Salmenes Hermeios

Sozomenos, Historia Ekklesiastike isimli yapıtlarında M.S. 400- 450'de Asklepiyon'ların yıkılışını anlatmıştır. Epidauros, Kos, Pergamon (Bergama) tapınakları kadar Aigeai Asklepiyon'u da büyük ve revaçta bir merkezdi. Hristiyanlıkla rekabet içerisinde gördükleri bu tapınakları maalesef yıkmakta geç kalmadılar. Aigeai halkı Asklepiyon'larında hastalıkların iyileştiği ve tapınağın kendilerine iyi geldiği konusunda övünüyorlardı (Tahbere ve Uzel, 2005: 32).

Aigeai Asklepiyon'u şehir için diğer şehirlerle rekabet açısından fark yaratıyor, tedavi merkezleri ile gelir kaynağı oluyordu. Aigeai'li Philostratos yazdığı "Tyna'lı Pythogorasçı Filozof Apollonios'un Hayatı" adlı eserinde burada yapılan tedavileri anlattığı belirtilmektedir (Tahberer ve Uzel, 2005: 20).

Şifa Tanrısı Tapınağındaki rüyalar ve hekimler aracılığı ile halkın Aigeai Asklepiyon'unda şifalanması Eusebous'un tanımıyla tapınağındaki kurtarıcı ile "gerçek" kurtarıcı arasında rekabete neden oluyordu. (Gerçek, 2016: 41) Şehrin farklı unsuru böylelikle tam olarak sonsuza kadar yıkılmıştı (Resim 14-15)

Asklepios Tapınağı sadece şehrin gururu, "vatansever vatanseverliğin" bir sembolü değil, aynı zamanda nüfusun önemli bir kısmının kazanç sağladığı önemli bir mali gelir kaynağıydı. İmparatorun ve şehrin çıkarları, Aigeai'nin yararına olacak şekilde, ortak bir paydaya indirgenebilirdi. (Ziegler, 2003: 214)

Tüm bilgiler resmi kazılar yapılmadığı için ancak, antik çağ yazarlar, ele geçen yazıtlar ve en önemli belgeler olan sikkeler aracılığı ile elde edilmiştir. Bu sikkelerden bazıları British Museum kayıtlarında bulunmaktadır ve Aigeai'de Asklepios inancının yerleştiğinin ispatlamaktadır. Asklepios ve Hygeai'nin koruyucu sağlık tanrıları olarak antik çağın en önemli Asklepiyon'larından birinin Aigeai'de olduğu sikkeler vasıtasıyla bilinmektedir. Hatta tüm Roma İmparatorluğunda "Asklepios Şehri" ismini kullanan tek şehir olma ünvanı aldığını gene sikkelerden öğrenmekteyiz. Bununla birlikte Aigeai Asklepiyon tapınağının mimari yapısı ile ilgili detaylı bilgilere de sikkeler vasıtasıyla ulaşmaktayız (Tahberer ve Uzel, 2005: 21)

Aigeai Asklepios tapınağı, Asklepeiadlar yani görevli rahip-hekimlerin çalıştığı bir yerdi. Bu durum sadece Asklepiyon'a sunular yapılmadığının kanıtı idi. "Tuz Kuyusu" ve " Kuluçka Dönemi" tapınağındaki tedavi tekniklerinden idi. Şifalı su, iyi hava, kaplıca dışında telkin, eğlence ve kültür teknikleri de antik çağda uygulanmakta idi (Kaplan, 2016: 331).

Aigeai'daki Asklepios tapınağının "Kilikyalıların mabeti", "Kilikyalıların koruyucu cini" olarak gösterildiğini belirtmek gerekir (Tahberer ve Uzel, 2005: 33)

Pagan dinlerinin savunucusu olan Julianus, Aigeai Asklepios tapınağını canlandırmaya çalışmış ancak ölümünden sonra tamamen yıkılmıştır.

Uzel ve Tahberer (2005)'in Antik Kilikya Sikkelerinde Aslepios Kültü isimli çalışmasında, Irenopolis (Haruniye-Düziçi) ve Aigeai (Yumurtalık)'de Asklepiyon ve Asklepios kültü olduğuna dair birçok numismatik kanıt olduğunu belirtmişlerdir. Bu bölgelerde henüz arkeolojik kazılara başlanmadığını da vurgulamışlardır. Aigeai'de bir sunakta Asklepios'a hitaben bir yazıt bulunmuştur. Aynı bölgede 1994 yılında Andıl tepesinde hem Asklepios'a hem de Hygieia'ya dair kutsal alan keşfedilmiştir. (2005: 9) Her ne kadar Tarihçi Sozomenos tapınağın yerinin tam olarak tespit edilmiş olsa bile bulunmasının mümkün olmayacağını belirtmiş olsa da günümüzün teknolojik ekipmanları ile Asklepiyon'u gün ışığına çıkartmak imkan çerçevesi içindedir (Tahberer ve Uzel, 2005: 33)

Tüm bunlar çok heyecan vericidir ve alanda yapılacak kazılarla ortaya çıkarılacak Asklepiyon'un tüm dünyada ilgiyle karşılanacağından şüphe yoktur. Kilikya'daki Aigeai Kenti ve Tarihi isimli makalesinde Demir, Aigeai Asklepieion'un yeri ve mimari buluntuların belirlenmediğinden bahsetmiştir (2016: 5). Eti'nin yazdığı Aigeai Sikkeleri (Roma İmparatorluk Dönemi) adlı Yüksek Lisans tezinde henüz ören yerlerinde kazı yapılmadığından yeri tespit edilemeyen tapınağın varlığı antik kaynaklara, epigrafik bulgular ve sikkelerden anlaşılmaktadır (2006: 22). Aigeai Asklepieion'u,

Epidauros, Kos ve Pergamon (Bergama) Asklepion'ları kadar önemliydi (Demir, 2016: 6). Aigeai'deki Asklepios ve Hygieia kültleri M.S 3. yüzyılda çok parlak bir dönem yaşadı bu durum M.S 4. yüzyıla kadar sürdü (Ziegler, 2003: 214-215)

Yukarıdaki veriler ışığında Aigeai Asklepion'unun varlığı bir kez daha hatırlanmıştır. Binlerce yıl öncesinde yaşamış insanların bu şifa merkezinde hastalıklarını iyileştirmek için geldiği ortaya çıkarılmış sikkeler ile doğrulanmıştır.

3.2. Müzikle Tedavinin Anadolu ve Mezopotamya'da Doğuşu

Eski Mezopotamya müziği hakkında bilgiyi o zamanlarda yaşamış Sümer, Asur, Babil devletlerine ait ele geçen heykelcikler, ortostatlar, çivi yazılı tabletler, kabartmalı kaplar, mühür ve elbette müzik aletleri ile elde etmekteyiz (Şahin, 2020: 9). Kazılarla gün ışığına çıkarılacak daha binlerce kaynak olduğu ve çıkarılanlardan da yüzlercesinin okunacağı bilinmektedir.

Tarihte müziği tedavi etmek amacıyla kullanan Sümer, Babil, Asur, Şaman, Çin, Eski Mısır ve Yunan medeniyetleri görülmektedir Bergama'da bulunan hastaneye ait eski kalıntılar, Yunanlıların müziği bazı fizikî ve manevî sorunları çözmek için kullandıklarını düşündürmektedir (Meriç ve ark., 2018 :108).

Bugün müzikle ilgili sistemlerin temelini Antik Yunan'dan çok daha eskiye Sümer, Akad, Babil, Asur, Hitit ve Pers ilk çağ uygarlıklara kadar gittiği yapılan araştırmalarla gün ışığına çıkarılmıştır. İlk çağ uygarlıklarında müziğin önce büyü için yapıldığı dini ve en sonda dünyevi müziğe evrildiği fikri Fransız Müzik Tarihçisi J.Combarieu tarafından ortaya atılmıştır (Akan, 2017: 58).

Yunanlar, Mısır ve Sümer medeniyetlerinin tıp bilgilerinden yararlanmışlardır (Töku, 2017: 8).

Son yıllarda ortaya çıkan arkeolojik bulgularla, Antik Yunan müziği ile etkileri üzerine çalışmalar daha ortalarda gözükmezken Sümerlerin Mısırlılardan da önce ilk dini şarkılarını söylediğini ve Babiller Asurlular, Fenikelilerle birlikte bugünkü Batı uygarlığını temelini oluşturduğunu hem Wolley hem Franklin hem de Bremer çalışmalarında ifade etmişlerdir(Akan, 2017: 59-60).

Müziğin sadece eğlence için çalınmayıp, aynı zamanda tedavi yöntemi olarak kullanılması Antik Yunan öncesine dayanmaktadır. Türk ve yabancı araştırmacılar az sayıda da olsa bu konuda çalışmalarını paylaşmışlardır. Dünyada müziğin başlangıcı mağara topluluklarından sonra doğrudan ilkel kabilelere ve oradan da Antik Yunan'a dayandırılrsa da özellikle sağaltım aracı olarak kullanımının daha eski medeniyetlere uzandığı açıkça görülmektedir.

SONUÇ

İnsanoğlu müziği yarattığı zaman onu, ilahi ve kutsal bir oluş olarak nitelendirmekteydi. Paleolitik Çağ'dan başlayarak her şeye bir anlam yüklemeye başlamış ve bu anlamı farklı müzik aletleri icat ederek daha da kutsallaştırmıştır. Şamanizm de ruhlarla temasını, yakarısını, iyileşme ve iyileştirme ritüellerini çok önemsemiştir. İnsanoğlunun ölüme karşı meydan okumasını anlamak için ruhlara duyulan ihtiyaç, beraberinde çok tanrıcılığı meydana getirmiş ve her Tanrı'nın ayrı bir görevi olması, onlar için büyük bir anlam ifade etmiştir. Bir hastanın iyileşme sürecinde büyüler, ilaçlar olduğu kadar tek ve düz sesle okunan ilahiler, kullanılan müzik aletleriyle çıkartılan sesler, hep kötü ruhları kovmak ve onun yerine iyi ruhlara yer açmak istemişler, böylece hastalanan kişinin sağlığına kavuşmasını temel prensip edinmişlerdir. Uygarlıklar geliştikçe bu oluşuma elbette yeni müzik aletleri eklenmeye başlamış ve tören, bayram gibi toplu olarak iştirak ettikleri hem eğlence hem de dua ritüelleri geliştirmişlerdir.

Günümüzün müzikterapi ile pek çok hastalığın tedavi edilmesinin yolunu açan ilk insanların, bizlere kazandırdığı bu terapi biçimi ilkel de olsa çok önemlidir. Bunun dışında şifalı otlar kullanarak yine sağaltım yönünü tercih etmeleri açısından bakacak olursak, günümüzün farmakoloji dalının temellerini atan ilk çağ insanların, doğadan ne kadar faydalandıklarını da görmekteyiz. Hâlâ günümüz Anadolu'sunda dağlarda yetişen otlardan ve bitkilerden ilaç yapımı bu temeller üzerine

kurulmuştur. Tıp ve müzik hep iç içe olmuştur. Enstrüman çalan, öğrenen hekimlerin sayısı modern hayatta hatırı sayılır durumdadır.

Yapılan çalışmalar ışığında medeniyetin doğduğu Mezopotamya ve Anadolu topraklarında Müzikle Tedavinin doğuşunu kanıtlar nitelikte çalışmalar yapıldığı görülmüştür.

Türkiye'de Asklepion denince akla gelen ilk yer olan Bergama Asklepion'u ile ilgili pek çok kaynak bulmak mümkündür. Birçok kitap, makale ve tezde bu Asklepion'a dair bir çok detay bilgi bulunmaktadır. Asklepion'un halen fiziki olarak varlığını sürdürmesi nedeniyle yerel halk ve dünyadan turistik ve kültürel olarak pek çok ziyaretçi tarafından keşfedilmektedir. Bu durum ülke topraklarında zamanında yaşamış medeniyetlerin sağlık konusuna verdiği önem ve gelişme adına son derece kanıtlayıcı niteliktedir.

Daha pek çok Asklepion'ların varlığı bitirilmiş ve başlanacak çalışmalarla ifade edilmiştir. Asclepians of Turkey (2006) isimli makalede Ataç ve arkadaşları, Troia ve Tralles (Aydın) Asklepion'larından bahsetmektedir (2006: 84). Bunun yanında 2017 yılında arkeolog Haluk Yalçınkaya Bodrum'da büyük binalar nedeniyle yeri ve sınırları tam olarak tespit edilemeyen bir Asklepion olduğunu ileri sürmüştür (www.bodto.org.tr/news_detail.php?id=75971&lang=tr, 2021).

Bu Asklepionlardan Ayas (Aigeai), Adana ilimizin Yumurtalık ilçesinde gün ışığına çıkarılmayı beklemektedir. Döneminin en önemli ve popüler Asklepion'u olduğu adına basılan çok sayıda sikke ile ortaya çıkarılmıştır. Günümüzde Geleneksel ve Tamamlayıcı Tıp kategorisi içerisinde yer alan "Müzik Terapi" Ayas'ta yapılan çalışmalar ile tarihe not düşürülmelidir.

Sonuç olarak, bu çalışmadan başlayarak topraklarımızda bulunan ve dünyada Anadolu topraklarında aktif çalıştığı anlatılan Bergama (Pergamon) Asklepion'u kadar, Ayas (Aigeai) Asklepion'un adı da sıklıkla anılmalı ve önemi kavratılmalıdır. Müziğin sağaltım aracı olarak kullanımının ilk kez Mezopotamya'da ve Anadolu Medeniyetlerinde başladığının altı sıklıkla çizilip araştırmalar belgelenmelidir.

KAYNAKÇA

- Akan, N. (2017). *Platon'da Müzik*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Altınöçek, H. (2016). *Müzikle Tedavi, Müzikle İletişimin Terapide Kullanımı*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Ataç, A; Aray, N, Yıldırım ve R, Vedat. (2006). Asclepians in Turkey. *Balkan Military Medical Review* 9 82-84.
- Bakırcıoğlu, R. (2012). *Asklepion*. Ansiklopedik Eğitim ve Psikoloji Sözlüğü, 1-4493, Ankara.
- Bozdemir, O. ve Özçelik, H. (2019). Şamanist Ritüeller Kapsamında Şaman Davulunda Bulunan Sembollerin Değerlendirilmesi Üzerine Bir Araştırma. *Akademik Sanat-Sanat, Tasarım ve Bilim Dergisi*. 102-116.
- Buyruk, H. (2012). Adana Ayas (Yumurtalık) Kalesinde Devşirme (Şipolien) Malzeme Kullanımı. *Sanat Dergisi*. Sayı:22 99-114.
- Çiğ, M. İ. (2014). *Uygarlığın Kökeni Sümerliler-2*. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Çoban, A. (2020). *Müzikterapi Ruh Sağlığı için Müzikle Terapi*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Çoruhlu, Y. (2000). *Türk Mitolojisinin Ana Hatları*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Demir, F. (2016). Kilikya'daki Aigeai Kenti ve Tarihi. *Çukurova Araştırmaları Dergisi*. Cilt 2 Sayı 2:1-13.
- Eti, L.E. (2006). *Aigeai Sikkeleri (Roma İmparatorluk Dönemi)*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- Girginer, K.S. (2016). *Kizzuwatna ve Tıp: Genel Bir Değerlendirme. İlk Çağlardan Günümüze Çukurova Tıp Tarihi*. ed. S. Haluk Uygur, Ali İhsan Ökten. Adana: Karahan Yayınları.
- Gerçek, Ayça. (2016). *Kilikia'daki Asklepion. İlk Çağlardan Günümüze Çukurova Tıp Tarihi*. ed. S. Haluk Uygur, Ali İhsan Ökten. Adana: Karahan Yayınları.
- Gündüz, Ş. (2005). *Anadolu'da Paganizm: Antik Dönemde Harran ve Urfa*. Ankara: Okul Yayınları.
- Hassan, Ü. (2011). *Eski Türk Toplumuna Üzerine İncelemeler*. Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Helvacıoğlu, Ö. (2021). *Antik Dönem Tedavi Merkezlerindeki (Asklepion) Diyet Uygulamalarının Gastronomi*

- Açısından İncelenmesi ve Günümüz Beslenme ve Tedavi Süreçlerine Yansıması*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Hoppal, M. (2010). *Avrasya'da Şamanlar* (Çev. B. Bayram ve Ş.Ç. Çapraz). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Horden, P. (2016): *Music as Medicine: History of Music Medicine Since Antiquity*. 1-414. New York: Routledge.
- Kaldar, Ü. (2008). *Adana İli Yumurtalık İlçesi Halk Kültürü ve Edebiyatı Üzerine Bir İnceleme*. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- Kaplan, A. (2016). Antik Çağda Denizcilik-İskenderun Körfezi Limanlarının Mimari Yapıları ve Deniz Ticaretine, Kültürel, Siyasi Hayat Etkileri. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*. Yıl:4,Sayı:3325-336.
- Kılınç, O. (2012). *Adana Arkeoloji Müzesindeki Roma Heykelleri Kataloğu*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- Kölemanoglu, S. S., (2001). *Ana Tanrıça Gerçeği*. İstanbul: Arıtan Yayınları.
- Meriç, E. Nur., Kaya, Yeliz. (2018). Jinekolojik Onkolojide Müzik Terapisinin Yeri. *Osmangazi Tıp Dergisi*, 40(2) 107-109.
- Say, A.(1995). *Sümerlerde Müzik*. Müzik Tarihi Ansiklopedisi. Ankara: Müzik Ansiklopedisi Yayınları.
- Sayılı, A. (1991). *Mısırlılarda ve Mezopotamyalılarda Matematik, Astronomi ve Tıp*. Ankara: TTK Yayınları.
- Sayın, M. (2019). *Neolitik Çağ'dan Bizans'a Anadolu'nun Müzik Tarihi*. Tam Pozitif Matbaacılık.
- Şahin, M.G.(2020). *Hititlerde Müzik, Müzik Aletleri ve Müzisyenler*. Ankara: Bilgin Kültür Sanat Yayınları.
- Tahberer, B. (2016). *Anadolu'da (ve Kilikya'da)Bulunan Antik Sikkelerde Sağlık Tanrısı Asklepios İnancı. İlk Çağlardan Günümüze Çukurova Tıp Tarihi*. ed. S. Haluk Uygur, Ali İhsan Ökten. Adana: Karahan Yayınları.
- Tahberer, B. Uzel, İ. (2005). Antik Kilikya Sikkelerinde Asklepios Kültü .*Belleten*.Cilt 69,Sayı 549-58.
- Taylan, H. (2017). *Herbal Temalı Batı Anadolu Sikkeleri*.Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- Torun, Ş. (2016). *Sunuş*. VII.Uluslararası Hisarlı Ahmet Sempozyumu Müzik Terapi Tam Metin Bildiri Kitabı(Aralık 1-448).
- Tökü,Y.E. (2017). *Turizm ve Türkiye'de Sağlık Turizmi: Bir Nitel Araştırma*. İstanbul :Acıbadem Mehmet Ali Aydınlar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- Tuna, A ve Özer, M.C. (2015). Bergama Asklepionunda Bir Sağaltım Yöntemi Olarak Müzik. *EÜ Devlet Türk Musikisi Konservatuvarı Dergisi*.Sayı1763-73.
- Turabi, A..H. (2015). *Gevrekzade Müzikle Tedavi Amasya Dariüşşifa Örneği*. Amasya: Amasya Belediyesi Kültür Yayınları.
- Uysal, S.I. (2016). *Karanlıkta Görenler*. İstanbul: Doğan Novus.
- Ziegler, R. (2003). Asklepioskult und Kaiserkult im Kilikischen Aigeai um die Mitte des 3.Jahrhunderts N.Chr. *Olba (Lev.35)* Sayı 7, 200-219.
- Jülide Tunalı (2021, 1 Ocak). Mezopotamya'da Tıp ve Uygulanışı. Erişim Tarihi: 07.04.2021, https://www.academia.edu/31666031/MEZOPOTAMYADA_TIP_VE_UYGULANI%C5%9EI
- Gülgüney Masalcı Şahin (2020, Nisan). Hititlerde Müzik. Erişim Tarihi: 03.02.2021, <https://www.zdergisi.istanbul/makale/hititlerde-muzik-332>
- Haluk Yalçınkaya (2017, 13 Ocak). Hipokrat'tan Sağlık Tanrısına, Asklepion'dan Bodrum'a...Erişim Tarihi: 13.05.2021, https://www.bodto.org.tr/news_detail.php?id=75971&lang=tr

EK: Resimler Listesi

Resim 1. Şaman Davulu -Tengriticurkiye.blogspot) **Resim 2.** Davulun İç Kısmı-Tengriticurkiye.blogspot

Resim 3. -Penn State University Palmer Museum Web Sitesi

Resim 4. Sümer Flütü -Neyzen web sitesi

Resim 5. Hammurabi Kanunları Louvre Müzesi Paris

Resim 6. Eski Babil Çağı Çıngırakları -Belkıs Dinçol, "Eski Önasya ve Mısır'da Müzik" Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Yay.

Resim 7. Eski Tunç Çağı Zilleri- Oğuz Elbaş, Özel Arşivi

Resim 8. Hitit Davulu -Sayın, 2019

Resim 9. Çeşitli Çingıraklar- Sayın, 2019

Resim 10. Sistrum -Sayın,2019

Resim 11. Hitit Küçük Lir'i- Sayın,2019

Resim 12. Yılanlı esasına yaslanan Asklepios ve yanında duran Telesphoros- Antalya Arkeoloji Müzesi

Resim 13. Bergama Asklepiion'u Şeması -Bekircan Tahberer Koleksiyonu

Resim 14. İmparator Caracalla Dönemi (M.Ö.198-217) Asklepios ve Tapınak Tasvirli Aigeai Sikkesi- Adana Valiliği Fotoğraf Albümünden

Resim 15. Adana Yumurtalık İlçesi (Aigeai) -Bergama Tanıtım Klübü

Resim 16. Lir - Rome Music Museum

Resim 17. Syrinx (Pan Flüt RMM

Resim 18. Kithara-RMM